

ІІІ ЧЕРКАСЬКИЙ ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ СИМПОЗІУМ «ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ МНЕМОНІЧНИЙ ПРОСТІР: КОМЕМОРАЦІЯ Й ІСТОРІОГРАФІЧНА РЕФЛЕКСІЯ»

Захід відбувся 28—29 квітня 2023 р. на базі Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького. Співорганізаторами виступили Інститут історії України НАН України, Львівський національний університет ім. І. Франка, Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка. Також серед співорганізаторів варто згадати науково-дослідний інститут селянства та вивчення аграрної історії ЧНУ, Історіографічне товариство (Польща), Осередок НТШ у Черкасах.

У симпозіумі взяли участь понад 80 науковців з України, Польщі, Великої Британії, Словаччини. Іноземні учасники представляли Університет ім. Марії Кюрі-Склодовської, Гданський університет, Лодзький університет, Університет ім. Адама Міцкевича в Познані, Жешувський університет, Вроцлавський університет, Гуманітарно-природничий університет ім. Яна Длугоша у Ченстохові (Польща), Університет Матея Бела (Словаччина), Абердинський університет (Великобританія). Засідання проходили в мішаному форматі. Перед початком роботи симпозіуму науковці та студенти ЧНУ вшанували пам'ять загиблих в Умані в результаті російського ракетного обстрілу.

Офіційна частина складалася з привітальних виступів співорганізаторів форуму. Проректор ЧНУ з наукової та інноваційної діяльності *Олександр Спрягайло* окреслив традицію проведення історіографічних симпозіумів у Черкаському національному університеті та їх наукове значення. Завідувач відділу україн-

Цитування: Масненко В. ІІІ Черкаський історіографічний симпозіум «Центрально-східноєвропейський мнемонічний простір: комеморація й історіографічна рефлексія». *Український історичний журнал*. 2023. № 5 (572). С. 247—250. <https://doi.org/10.15407/uhj2023.05.247>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ISSN 0130-5247. Український історичний журнал. 2023. № 5 (572)

ської історіографії Інституту історії України НАН України *Олександр Удод* звернув увагу на те, що у ЧНУ сформувався потужний осередок історіографічних досліджень, про що свідчить проведення симпозіумів, видання збірників праць, участь істориків у всеукраїнському та міжнародному обміні науковими досягненнями. Актуальні завдання дослідників, на його думку, полягають у фіксації того, як історична наука реагує на агресію РФ проти України, як трансформуються концептуальні засади історіографічних студій в умовах нових суспільних викликів. Директор навчально-наукового інституту міжнародних відносин, історії та філософії ЧНУ *Наталія Земзюліна* висловила сподівання, що під час роботи симпозіуму будуть сформовані релевантні уявлення про ті зміни, які відбуваються в історичній пам'яті спільнот Центрально-Східноєвропейського регіону.

У перший день роботи було виголошено й обговорено доповіді у трьох пленарних тематичних панелях. Перша — «Трансформація мнемонічного простору Центрально-Східної Європи в умовах геополітичних викликів» — присвячувалася теоретичним новаціям у дослідженні студій пам'яті. Габліт. д-р, проф. *Рафал Стобецький* у доповіді «Центрально-Східна Європа з погляду уявної історії» проаналізував актуальні зміни в ментальному картографуванні вказаного регіону. Проф. *Олександр Удод* охарактеризував «історіографічний фронт» російсько-української війни й визначив, яке місце в ньому відведено мнемонічному простору центрально-східної частини Європейського континенту. Зокрема він констатував, що героїчний опір українців на всіх фронтах, у тому числі й на історіографічному, допоможуть подолати негативні стереотипи щодо історії України. Проф. *Сергій Троян* розглянув історіографічний дискурс сучасних «війн пам'ятей». Професорка *Алла Киридон* у доповіді «Постпам'ять як форма об'єктивації минулого (на прикладі країн Центрально-Східної Європи)» зупинилася на аналізі проблем, які виникають при перманентному розширенні поняттєвого простору *memory studies*.

Проблематика тематичної панелі «Подолання імперської спадщини в умовах опору російській агресії проти України» була репрезентована як теоретичними аспектами, так і практичним досвідом протистояння імперській інвазії. Проф. *Леонід Запшкільняк* систематизував методологічні підходи подолання російської імперської спадщини у сучасній українській історіографії. Чл.-кор. НАН України *Олексій Ясь* у доповіді «Поколінневий досвід і пам'ять як інструментальні складові концептуалізації» запропонував новаційне бачення впливу сучасного мнемонічного простору на методологічний інструментарій істориків. Проф. *Ярослав Калакура* докладно проаналізував геноцидно-окупаційну війну РФ проти України як виклик для формування нового ландшафту історичної пам'яті. Проф. *Вадим Хмарський* запропонував «дешифрування» коду початків імперської історіографії на півдні України, спираючись на аналіз щоденника Аполлона Скальковського.

У тематичній панелі «Польсько-українські місця пам'яті: мнемонічний наратив в історіографічній перспективі» було обговорено доповіді доцентки *Наталі Громакової* «Габсбурзька Галичина як символічний простір поль-

ського національного проекту» та д-ра *Норберта Моравця* і проф. *Ігоря Кривошеї* «Конструювання “мість пам’яті” в Уманській василіянській школі».

На завершення першого дня роботи симпозиуму польські колеги габіліт. д-р, проф. *Пьотр Вітек* та габіліт. докторка, професорка *Ева Сольська* (Університет ім. Марії Кюрі-Склодовської) продемонстрували нові технології в історичних студіях у своїй доповіді та презентації «Цифрове відео як інструмент сучасного дослідження минулого й історичної рефлексії» на прикладі документального фільму «Прочитання культурного ландшафту».

29 квітня робота симпозиуму продовжилася у семи секційних тематичних панелях. У панелі «Специфіка колективної історичної пам’яті у країнах Центрально-Східної Європи» прозвучали виступи проф. *Івана Куцого* «Трансформації образу “Європи” в історіографічних практиках ХІХ ст.: між “ворожістю” та “просвіченістю»» та проф. *Юрія Присяжнюка* «Селянство Наддніпрянщини ХІХ ст. у просторі європейської світ-економіки: історіографічні аспекти».

Змістовна академічна дискусія відбулася в рамках тематичної панелі «Мнемонічний вимір російсько-української війни». Проф. *Сергій Корновенко* запропонував розгляд деконструкції концепту «русский мир / російський світ» у новітньому українському академічному дискурсі. Проф. *Віталій Масненко* представив напрацювання в межах держбюджетної теми щодо трансформації мнемонічного простору України в умовах опору російській агресії 2014—2023 рр. У доповіді «Пам’ять-задрість, радянська російська “ди-генерація” Путіна та причини сучасної війни» проф. *Володимир Ващенко* виклав оригінальний підхід до пояснення прихованих причин російської агресії проти України, спираючись на генераційну теорію. Проф. *Віталій Яремчук* проаналізував «український» кейс російської шкільної історії в контексті російсько-української війни. Гуманітарні аспекти наслідків російської агресії знайшли висвітлення у спільній доповіді професорки *Ольги Морозової* та проф. *Марека Миколайчика* «Українсько-польський історичний наратив у контексті російсько-української війни», а також доповіді доцентки *Юлії Кісельової* «Вплив професійної ідентичності на формування пам’яті істориків про вимушену міграцію».

На тематичній панелі «Комеморативна грушевськіана» за модерування проф. Віталія Тельвака було обговорено різні аспекти меморіальних практик щодо вшанування постаті М. Грушевського та його родини.

Продуктивне обговорення проблеми меморіалізації українських і польських історичних постатей відбулося на тематичній панелі «Історичні персоналії у мнемонічному просторі». Зокрема магістр *Максим Попов* представив власне бачення гострих питань щодо фігури Богдана Хмельницького у сучасній єврейській історичній пам’яті. Професорка *Лідія Лазурко* звернула увагу на постать Тадеуша Костюшка у сучасних комеморативних практиках. Габіліт. докторка, професорка *Маргалена Новак* розглянула історіографічний аспект визначення місця Андрея Шептицького в польсько-українському мнемонічному просторі. Доц. *Петро Гаврилишин* окреслив постать Богдана Гаврилишина в пам’яттєвому дискурсі сучасної України.

У тематичній панелі «Подолання комуністичної / тоталітарної меморіальної спадщини в Україні та країнах Центрально-Східної Європи» було обговорено доповіді доц. *Віктора Дроздова* «Радянська політика забуття як інструмент трансформації пам'ятного простору анексованих українських територій за доби сталінізму», проф. *Ігоря Гирича* «Практика останніх антиімперських перейменувань міської топоніміки Києва: зроблене і нездійснене», доц. *Сергія Шамари* «“Советське — радянське”: від синонімічної дилеми до латентної пропаганди в українських дидактичних та наукових текстах», магістра *Владислава Кронгауза* «Проблематика подолання комуністичної / тоталітарної меморіальної спадщини у країнах Центрально-Східної Європи в шкільному курсі історії», ст. наук. співробітниці *Надії Гончаренко* «Від радянського “Храму Перемоги” до українського виміру травматичної пам'яті: переосмислення комуністичної спадщини у Національному музеї історії України у Другій світовій війні».

Цікавий досвід меморіалізації знайшов висвітлення в тематичній панелі «Пам'ятєва парадигма Першої світової війни». Доцентка *Лілія Щербін* висвітлила проблему «місць пам'яті» українців, пов'язаних із Першою світовою у Чеській Республіці. Ст. наук. співробітниця *Валентина Шевченко* розповіла про зміни на львівських цвинтарях як місцях пам'яті про загиблих у Великій війні. Ст. наук. співроб. *Володимир Парацій* зупинився на формуванні експозиції, присвяченої січовим стрільцям та УГА в Музеї історично-воєнних пам'яток НТШ у Львові.

У завершальній тематичній панелі «Центрально-східноєвропейський досвід переосмислення травматичної пам'яті: Голокост / Голодомор» було обговорено доповіді проф. *Міхала Шмігеля* про висвітлення Голодомору у чеській і словацькій історичній літературі та аспірантки *Марини Бугері* щодо особливостей трансформації історичної пам'яті в меморіалізації Голодомору 1932—1933 рр., Голокосту та інших травматичних подій української історії.

Учасники симпозіуму відзначили необхідність формування оновленої концепції національної історії, уточнення термінологічного апарату історіографії, вироблення ефективного механізму протидії історичній політиці держави-агресорки РФ, а також констатували, що розгляд цих питань має практичний суспільно важливий вимір. Попередні підсумки роботи форуму підбив провідний український історіограф *Ярослав Калакура*: «Безперечно, цей симпозіум має особливе значення. Порушені на ньому питання сприймаються зовсім по-іншому, ніж рік — два тому. Війна РФ проти України не тільки стала викликом для історичної науки, але й висвітлила наші слабкі місця, прорахунки, породжені наслідками синдрому колоніалізму, меншовартості та малоросійства. Дуже добре, що до його роботи долучилися представники молодшої генерації та студенти. Україна непереможна!».

Надійшла / Received 24.07.2023

Віталій МАСНЕНКО

Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького (Черкаси, Україна)

Vitalii MASNENKO

Bohdan Khmelnytskyi National University of Cherkasy (Cherkasy, Ukraine)